

Bemanningsföretagens intåg i skolan

Skola, marknadsisering och hyrlärare

Thom Axelsson

TEMP AGENCIES' STEADY INCURSION INTO EDUCATION STAFFING: SCHOOL, MARKETING, AND SUPPLY TEACHERS. Many schools have become dependent on staffing agencies to meet temporary staff needs. Supply teaching staff hired via these agencies have become important for schools' activities and budgets, attracting extensive criticism. The teachers' unions have been harsh critics of the staffing industry's burgeoning role in education. The staffing agencies themselves believe that they can complement and help schools. This article presents an exploratory study of schools' external staffing, seeking to better understand the phenomenon in relation to school marketing. Drawing on interviews and textual analysis, and using a genealogical approach, the article addresses questions such as: What types of problems and opportunities arise in connection with the external sourcing of school staff? The results identify divided opinions about whether these staffing agencies are cost-effective, and about the extent to which they advance or impede pedagogical development, competence, and security in schools.

Keywords: agency supply teacher, short-term temp worker, privatization, staffing industry, marketization.

Inledning

Det som är undantagstillstånd för skolan är vår professionella vardag. Vi är närvarande när andra behöver vara frånvarande (Läraryrkesförmedlarna 2019-10-02).

Under senare år har allt fler kommuner och skolor blivit beroende av bemanningsföretag för att täcka sina vikariebehov. De så kallade hyrlärarna eller stafettlärarna förekommer framför allt i storstäderna Stockholm och Göteborg, men finns också i mindre kommuner. Inhyrningen handlar om att ersätta alla slags yrkeskategorier inom alla skolans områden, men i första hand pedagogisk personal som lärare, specialpedagoger, förskollärare, fritidspedagoger och barnskötare. Från fackligt håll menar man att hyrlärarna ha blivit en allt större del av skolans verksamhet och budget, vilket har fört med sig en omfattande kritik (LT 2017-10-18a, SDS 2015-10-03, Svt 2015-04-12, VT 2017- 11-24, BT 2018-02-27).

Facken har kallat den externa bemanningen för ett systemfel i kommunerna och en "guldgruva" för bemanningsföretagen. I olika sammanhang har facken också uttalat farhågor om att skolan ska gå samma väg som vården, det vill säga att den drar på sig ökade kostnader och dränerar den befintliga verksamheten på personal. Därtill har facken befarat att bemanningen i skolan också leder till sämre kvalitet på undervisningen. Kritik har även levererats från skolpolitiker som anser att elevernas skolpeng går till vinst hos företagen i stället för att öka grundbemanningen i skolan (Bp 2017:4, MVT 2017-08-24, Norran 2017-08-24, Svd 2018-03-26, UNT 2015-05-28, Skolministeriet 2017:35). Förespråkare för bemanningsföretagen delar – av naturliga skäl – inte den uppfattningen. De vill i stället lyfta fram att skolan alltid har köpt in olika tjänster från externa aktörer. Vidare menar de att bemanningen till skolan på inget sätt är att jämföra med den inom vården (SD 2017-11-14, MND 2018-03-27, Kf 2018-10-02).

Bakgrunden till skolans externa bemanning kan delvis ses som en följd av förändringar i välfärden och skolans marknadsiering. Nordens länder är unika i den bemärkelsen att de har haft stort statligt ansvar för det offentliga med en omfattande välfärd som är skattefinansierad (Adamson & Åstrandsson 2016). Under 1980- och 1990-talen växte det fram ett narrativ kring välfärden som beskrev den och dess institutioner som tröga, dyra och ineffektiva. Inte sällan kom detta narrativ från konservativt och liberalt håll och innehöll olika berättelser om välfärdsstatens kris och en skola i fritt fall som måste reformeras. Tanken var att privatisering av offentlig sektor skulle leda till effektiviseringar, billigare lösningar och bättre nytta (se t ex Brante 2014, Jordahl 2013). Delvis som en följd av ideologiska förändringar började välfärdspolitikerna, och den svenska statens starka grepp om utbildning och den tidigare tämligen generösa bidragsnivån i välfärdspolitikerna, få stå tillbaka för olika åtstramningar. Under 1990-talet ersattes kollektiva och statliga lösningar på bred front

av individuella och privata lösningar (Svallfors & Tyllström 2017, Dahlstedt & Olson 2019). Andra tecken i denna anda går att se i flera delar av den sociala sektorn där kommuner via privatisering konkurrensutsätter, eller snarare outsourcar, verksamheter inom socialtjänsten och en allt större andel av institutionsvården för barn och ungdomar drivs i privat regi (DA 2017-09-04, *Socialvetenskaplig tidskrift* 2005, Dahlberg m fl 2013).

År 1991 kommunaliserades skolan och året efter infördes en skolreform som syftade till att skapa en större valfrihet för elever och föräldrar, dels blev det möjligt att välja skola inom kommunen, dels fick friskolor etableringsrätt (se t ex Ringarp 2011, Dahlstedt, Harling, Trumberg, Urban & Vesterberg 2019). Denna marknadsanpassning av skolan öppnade upp för privata företag och fick konsekvenser för de som arbetade i skolan. Flera forskare menar att den svenska kommunala skolan fallit offer för marknaden och företagens logiker. Inte minst har det svenska voucher-systemet eller skolpengen, där en viss summa följer varje elev, uppfattats som problematisk (Åstrand 2016, Landahl & Lundahl 2017, Allein 2019, Verger, Fontdevila & Zancajo 2016, Dahlstedt & Fejes 2018). Andra forskare har påpekat att det skett en allmän nedgradering av skolans ledarskap och lärarna som en följd av kommunaliseringen och decentraliseringen (Hultén & Lundahl 2018, Lilja 2014, Lundahl m fl 2013). Andreas Fredriksson (2010) menar till exempel att marknadsorganiseringen av skolan generellt har en negativ effekt på lärarnas professionella förhållningssätt. Han pekar på tendensen att skolan blir alltmer driven av ekonomiska och marknadsmässiga logiker, snarare än pedagogiska och professionella. Något som också kan bidra till en professions försvagning är, som Stenlås (2009) påpekar, när det finns få regleringar och hinder för många att utöva ett yrke.

Mot ovan tecknade bakgrund är det inte svårt att förstå det ökade intresse som olika marknadsaktörer visar inom utbildningsområdet. Många utbildningsföretag använder sig också, enligt Curtis Riep (2019), av narrativet om en skola i kris när de vill sälja in sina produkter. Å ena sidan talar då de stora utbildningsföretag om skolans kris, dess nedgång vad gäller resultat och problem i allmänhet, å andra sidan försöker de samtidigt med diskursiva angreppssätt övertyga om att de själva är lösningen på många av dessa problem (se även Ideland, Jobér & Axelsson 2020, Hogan & Thompson 2020). Samtidigt har gränsen mellan skola och företag, mellan privat och offentlig verksamhet, blivit alltmer porös (Grimaldi & Ball 2019, Ball 2007). Denna uppluckring kan illustreras med hjälp av hyrlärarnas intåg i skolan.

Syftet med artikeln är att genomföra en explorativ studie kring skolans externa bemanning för att bättre förstå fenomenet i relation

till skolans marknadsiering. Det analyseras med hjälp av frågorna: a) Vilka typer av problem och möjligheter lyfts fram i samband med att hyrlärare kommer in i skolan? b) Varifrån kommer protesterna och vilka argument används? c) Hur har den externa bemanningen blivit möjlig? I nästa avsnitt presenteras hur detta fenomen kan studeras.

Teori, metod och material

För att analysera hur hyrlärarna konstrueras tar artikeln sin utgångspunkt i ett Foucault-inspirerat genealogiskt perspektiv. Från detta perspektiv är det centralt ”hur och varför vissa saker (beteende, fenomen, processer) blir ett problem” (Foucault 2001, s 171). Hur vi förklarar och karakteriserar olika fenomen i samhället medför, enligt Michel Foucault, att vi kommer att se dem på ett särskilt sätt. Det sätter också makten och vem eller vilka som får tolkningsföreträde i fokus (Foucault 1972, Chambon 1999). Det innebär att ett särskilt fokus i analysen är de kamper som emanerar från den praktik eller institution som studeras (Williamson & Eynon 2020). Som regel är det lokala praktiker som genealogen riktar sig mot när denne studerar olika utsagor och beskrivningar. Som Gavin Kendall och Gary Wickham (1999) betonar bör dock dessa utsagor studeras som en pågående process snarare än en färdig produkt.

En del i en genealogisk diskursanalys, är som Jimmie Andersén (2020) skriver, att man söker historien till diskursen, vilket görs genom att studera hur något har framstått som sant och vunnit gehör. Eller som Mitchell Dean uttrycker det: ”Genealogy is characterized as a *diagnostic* of the present by ‘problematizing’ taken-for granted assumptions and an *anti-anachronistic* refusal to read the past in terms of this present” (Dean 2010, s 3). Det bör noteras att även om anslaget är kritiskt, så är genealogen en teori och metod som inte tar ställning för eller emot. Att något historiseras betyder heller inte att en tidslinje nödvändigtvis måste reproduceras, utan här handlar det snarare om att följa olika trådar som leder fram till dagens förhållanden. Genom att följa dessa historiska trådar till diskurserna kan genealogen däremot resa frågor om dess politiska roll (May 1993).

Fenomenet med hyrlärare uppstår under början av 2000-talet, vilket gör att också föreliggande artikel tar sin utgångspunkt där. Betoningen kommer dock att ligga på de senaste årens diskussion, särskilt från och med 2015 då intensiteten i debatten tilltog. I en genealogisk analys finns det inget givet källmaterial, utan materialet som artikeln bygger på är hämtat från en rad olika källor. Det finns förhållandevis lite skrivit om hyrlärare – i vetenskapliga sammanhang

är det helt obefintligt – vilket betyder att jag genom google-sökningar tror mig ha ringat in allt som finns om fenomenet i en svensk kontext. När jag har sökt efter artiklar och inslag har det skett med sökord som: hyrlärare, stafettlärare, korttidsvikarie, vikarie och bemanningsföretag. Analysen utgår således från 31 tidningsartiklar/inslag som finns om fenomenet hyrlärare. Dessa artiklar är som regel olika partsinlagor, i första hand facktidningar som till exempel *Lärarnas tidning* och *Skolvärlden* (11) och bemanningsföretagens hemsidor och egna skrifter från branschorganisationer (5). Därtill har också, i andra hand och mer som komplement, olika nationella och lokala dagstidningar (10) använts, samt några inslag från Svt och SR (6). I artiklarna och inslagen har jag identifierat aktörerna, konfliktpunkter, argument och problembeskrivningar som kretsar kring skolans externa bemanning.

Aktörerna i debatten är i allt väsentligt bemanningsföretagen själva och lärarfacken, vilket medförde att jag efter min läsning av artiklarna valde att göra fyra längre semistrukturerade intervjuer med representanter från dem (Bryman 2018). Två av dessa intervjuer är genomförda med Vd:ar från två olika bemanningsföretag, Linda och Johan. De är valda för att de arbetar på ledande positioner i etablerade företag. De andra två intervjuerna är genomförda med två fackliga företrädare i nyckelpositioner, Olof och Karl. Deras medverkan motiveras av att det är från lärarfacken som den mest omfattande kritiken mot extern bemanning i skolan har framförts och att de representerar var sitt av de två stora lärarfackförbunden. De semistrukturerade intervjuerna gav deltagarna möjlighet att, utifrån några tämligen öppna frågor och teman, svara fritt kring hur de ser på skolans externa bemanning (Bryman 2018). Med andra ord bör också intervjuerna betraktas som partsinlagor i diskussionen. Intervjuerna är transkriberade och kodade med samma sökord som användes i google-sökningen. Jag följer Vetenskapsrådets principer för god forskningssed och har valt att avkoda namn på såväl personer som företag som deltar i studien, såtillvida att det inte rör sig om direkta citat från deras egna hemsidor.

Även om de olika textdelarna nedan i huvudsak är empiriska, är det inte renodlade återgivning, utan delarna innefattar också teoretiska inslag. Det sker således en växelverkan mellan empiri och teori, i den bemärkelsen kan metoden också beskrivas som abduktiv. Som Alvesson & Sköldberg (2008) skriver så öppnar det upp för en förståelse som visserligen utgår från empirin, men som inte enkom inskränker sig till en kondensering av empiriska data.

Analysen sker i fyra överlappande steg och artikeln är också disponerad efter dessa delar. I den första delen, som behandlar fråga a), diskuteras lärarbristen och bemanningsbranschens intåg i skolan.

Del två och tre uppehåller sig sedan i huvudsak kring fråga b). Det innebär att i den andra delen lyfts de lösningar på problemet som bemanningsföretagen ser det, vilket i den tredje delen sedan följs upp av det motstånd som företagen främst har mött från fackligt håll. Detta följs sedan, för det fjärde, av den övergripande frågan kring spänningen mellan privat och offentlig verksamhet, det vill säga fråga c). Artikeln avslutas därefter med en diskussion om hyrlärarnas roll i relation till skolans marknadsiering.

Lärarbrist och bemanningsbranschens intåg i skolan

Lärare är ett av de viktigaste uppdragen i samhället, med möjligheten att påverka, motivera och entusiasmera i en värld i stor förändring. Samtidigt söker sig färre till lärarutbildningen och redan 2030 förväntas det saknas 69 miljoner lärare globalt, ett stort antal som skapar tomrum i världens klassrum. Globalt kommer man inte att kunna utbilda bort lärarbristen utan det behövs nya tillvägagångssätt (Humly 2019-11-28).

Citatet är hämtat från ett bemanningsföretags hemsida och det ansluter till en berättelse om en skola i kris. I flera sammanhang – inte minst i media – har man under de senaste decennierna i närmast alarmistiska ordalag lyft fram lärarbristen. Bland annat pekar man på att många administratörer i skolan har en allt svårare uppgift att få tag på lärarvikarier (se t ex DN 2019-08-1, Aktuellt 2019-08-21, Skolverket 2019). I utspel från fackligt håll har det framförts att samhällets bristande förmåga att utbilda tillräckligt med arbetskraft till skolan underminerar hela utbildningssystemet (Svt 2018-03-14).

Under 2000-talets inledning rapporterade media om skolor som, om än i liten skala, började ta in lärarvikarier via bemanningsföretag (SDS 2002-09-27). Bemanningsföretagen själva menar att de såg ett behov i skolan av effektivare verktyg för matchning mellan personal och uppgifter. Det första mottagandet ute i skolorna var dock, som Linda från ett av bemanningsföretagen uttrycker det, blandat. Kunderna förstod inte varför de skulle använda bemanningsföretagen och de ställde sig dessutom frågande till varför tjänsten kostade pengar (Linda).

Det var först när Alliansen tog makten 2006 som takten på privata lösningar ökade i välfärden och extern bemanning i skolan växte med företag som *Bonliva*, *Clockwork*, *Zest bemanning*, *Pedagogpoolen*, *Läraryrkesmedlarna* och *Humly*. Det är framför allt mot förskola och

grundskola, upp till sexan, som bemanningsföretagen rekryterar vikarier. Enligt branchorganisationen *Kompetensföretagen* utgörs bemanningen i skolan av endast ca 20 små specialistföretag. De menar att det är en så liten delbransch att den inte ens går att kategorisera i statistiken (Kf 2020-10-02).

Enligt Johan och Linda från bemanningsföretagen kan inte de, på samma sätt som inom vårdsektorn, konkurrera med högre lön. De betonar att bemanningen i skolan handlar om korta inlägg. Det rör sig, menar de, snarare om kompletterande uppdrag med tillfällig personal som skolan själv har svårt att klara av. Johan berättar att ett snittuppdrag för uthyrning av en lärarvikarie är 16 timmar. Det finns uppdrag som är längre, men det tillhör ovanligheterna. Hans företag har avtal med över 20 kommuner, vilket medför att de bemannar ca 1 500 skolor under ett år, med två till tre hundra personer varje dag. De utför sina tjänster åt såväl kommunala skolor som friskolor, med en fördelning om 80 procent till kommunal verksamhet och 20 procent till fristående huvudmän. Många som arbetar i bemanningsföretagen är studenter och de stannar som regel i tre till fyra månader, sällan längre än sex månader. Enligt Johan rekryteras det också ”lärare som har slutat, som är pensionärer som vill hoppa in och jobba extra. Det kan vara lärare som har hoppat av läraryrket och driver någonting annat, ett eget företag vid sidan om” (Johan).

Förutom att många av de anställda har tipsat varandra, använder företagen enligt Johan rekryteringskanaler som går via lärarutbildningar och annonserar i lärar- och pensionärstidningar. Trots det menar han att företaget inte i första hand lever på lärarbristen eller tar ordinarie personal från skolan, utan snarare att de fyller ett tomrum. Enligt Johan kan inte en skola, på det sätt som hans företag, ha extraanställd personal som står standby eftersom det blir alldeles för dyrt.

I ett par artiklar från *Lärarnas tidning* och *Skolvärlden* framförs dock att ett av skälen till att en del lärare valde att arbeta för bemanningsföretagen var högre lön. De viktigaste skälen som de uppgav var emellertid större frihet, att slippa alla dokumentationskrav, att inte behöva gå rastvakt och att bara få ägna sig åt undervisning (*Skolvärlden* 2017-10-18, LT 2017-10-18b, se även SR 2017-08-17, Skolministeriet 2017:35). De lärare som har en specifik inriktning och besitter en särskild kompetens, som specialpedagoger och speciallärare, är särskilt eftertraktade (*Läraren* 2019-03-26).

I takt med ökningen av skolans externa bemanning har också kostnaderna för bemanningsföretagens tjänster växt enligt facken. I Stockholm och Göteborg betalade, enligt *Lärarnas Tidning*, kommunerna år 2016 dryga 200 miljoner för olika bemanningstjänster, vilket de menade var en fördubbling av kostnaderna sedan 2014 (*Lärarnas*

Tidning 2017-10-18, *Skolvärlden* 2017-11-14). Branschen själva hävdar att det inte handlar om skenande kostnader, tvärtom får skolan lägre kostnader än om de själva skulle hyra in vikarier. *Kompetensföretagen* påpekade att inhyrningen för 2017 av korttidsvikarier kostade 400 miljoner kronor, 600 miljoner när man räknade med friskolan. Det motsvarade 0,1 procent av skolans totala kostnad, 0,2 med friskolan inräknad. Motsvarande siffra för vården var enligt *Kompetensföretagen* hela 3,6 procent (Kf 2018-10-02).

Linda menar att många politiker tror att man lätt kan upphandla behörig personal, med omfattande yrkeserfarenhet och akademiska poäng. Det är inte möjligt, menar hon, utan vad bemanningsföretagen kan hjälpa till med är att hitta individer som har potential för läraryrket, vilket alls inte är samma sak som inom vården. Det finns olika vikarier som jobbar i bemanningsföretagen, men de flesta av dem är unga med begränsad erfarenhet. Linda menar att företaget kan bli en väg in i lärarutbildningen för många som arbetar hos dem.

I skolan så finns det ett väldigt tydligt behov av att utveckla långsiktiga relationer med elever och kollegor, och det finns ju inte på samma sätt i vården. Och det skulle jag säga är det tyngsta skälet till att det här inte alls fungerar på samma sätt. Och jag tror att många känner det också, när man bestämmer sig för att stanna, då väljer man en arbetsgivare. Och då stannar man där. Vi är en arbetsgivare som är en kombination av att vara en rekryteringsplattform, arbetsgivare och arbetsförmedling, och någon sorts karriärvägledning (Linda).

Det övergripande problemet, för att knyta an till Foucault (2001), som framträder och formuleras i det här sammanhanget är att skolan har stora bekymmer med att få tag på legitimerade lärare i allmänhet och lärarvikarier i synnerhet. Såväl facken som bemanningsföretagen pekar på en skola som inte helt tycks klara sitt uppdrag och de deltar på så vis i samma problembeskrivning. De menar att lärarbristen i många avseenden har bäddat för bemanningsföretagens förmedling av korttidsvikarier. Enligt Foucault är det, ”först när diskursen är allmän som den på en och samma gång kan bli en konfliktplats och ett konfliktvapen” (Foucault 2008b, s 181). I det här sammanhanget visar sig konflikten i de argument som framkommer kring effekten av hyrlärarna i skolans praktik. Det gäller inte minst kring ekonomin, men också vilka följder hyrlärare kan få för skolans kvalitet på sikt. De olika parterna förespråkar, som vi kommer att se i de följande avsnitten, inte samma lösning på problemet med skolans svårigheter att få tag på vikarier.

Bemanningsföretagen som lösning på skolans problem

Bristen på lärare är en av skolans stora utmaningar. Inte bara i framtiden, utan redan i dag. Den problematiken vill vi bidra till att lösa med vårt affärsområde Skolbemannning & Rekrytering. Clockwork Skolbemannning & Rekrytering finns till för att stötta och utveckla skolan. Det gör vi genom att rekrytera och bemanna med lärare, skolledare och övrig skolpersonal – för korta eller långa uppdrag. Lösningen skraddarsys efter skolans specifika behov. I vår kandidatbank finns lärare inom skolans alla nivåer, från förskola till högskola och allt däremellan. Här finns även personal inom elevhälsa, såsom skolsköterskor, skol-läkare, specialpedagoger, kuratorer samt studie- och yrkesvägledare (Clockwork 2019-10-02).

Som citatet ovan illustrerar så presenterar sig bemanningsföretagen som en lösning på skolans problem med att skaffa vikarier. Bemanningsföretagens representanter pekar på att en del skolor har väl utvecklade rutiner för vikariehantering, medan andra helt saknar detta. Det är i samband med det sistnämnda som företagen menar att de kan komma in och hjälpa till. Företagen sätter dock gränser för sina arbetsuppgifter och påpekar att de inte vill ta över skolans uppdrag. De ska i första hand vara ett komplement med kompetens- och talangförsörjning som levererar ett effektivt och bra rekryteringsstöd. Bemanningsföretagen håller, enligt Linda, inte på med utbildning.

Vi är arbetsgivare, men vi arbetsleder inte personal, utan det är alltid skolans uppdrag att arbetsleda den lärare eller lärarvikarie som kommer till skolan. Och det tycker vi är en viktig distinktion, för att vi har ju inte insyn i skolans uppdrag på det sättet. Så vårt uppdrag är väldigt tydligt att vara en bra arbetsgivare och en bra samarbetspartner (Linda).

Linda ser gamla tiders traditionella rekryteringsprocess som förlegad och anser att skolans sätt att jobba är gammalmodigt, manuellt och analogt. Svaret på flera av skolans problem är, menar hon, avancerad teknik, smarta modeller för urval, coaching och innovation. Lindas företag har därför utvecklat en egen ”potentialbaserad rekryteringsmodell” för urval och matchning och en ”intelligent plattform” där kunderna via en app kan matcha sina vikariebehov (Linda).

Bemanningsföretagen har – liksom skolorna i allmänhet – svårt att få tag på behörig personal. Trots det är de, enligt Johan, noga med vissa krav. Ett krav på alla som jobbar i företaget är att de visar utdrag

ur belastningsregistret och att de sedan ha med sig det på alla uppdrag. Ett annat grundkrav på alla vikarier, som enligt Johan är en begäran från kunderna, är att de ska kunna flytande svenska. Han pekar på att flera skolor har en pressad ekonomi, så när det gäller korta inhopp så väljer dessa ofta att ta en obehörig vikarie med billigare timtaxa. De vikarier som är lite äldre är som regel behöriga och legitimerade lärare, vilket medför en större kostnad för skolorna. Med tanke på ett konstant vikariebehov och alla de svårigheter som skolan och dess ledning har att brottas med, tror Johan, att fler kommuner kommer att välja att lägga ut bemanningen på entreprenad i framtiden.

I en genealogisk undersökning finns det en dubbel rörelse, dels att försöka se hur lösningar på ett problem konstrueras, dels att förstå hur dessa lösningar kommer ur specifika problematiseringar (Foucault 1984, Foucault 2008a, Foucault 2014). Med andra ord bidrar företagen inte sällan med beskrivningar av skolans olika problem och utmaningar som de sedan anser sig själva vara bäst lämpade att lösa. När bemanningsföretagen sammanfattar sina fördelar lyfter de fram att de är bra på administration, hålla hög kvalitet och att de är duktiga på personalvård. Att företagen motiverar och argumenterar för sin närvaro i skolan med effektivitet, nytta och innovation, ligger i linje med vad tidigare forskning visat. Dessa externa aktörer lyfter gärna fram sina företag som partner till skolan, som med gemensamma krafter kan lösa delar av skolans problem (Grimaldi & Ball 2019, Reip 2019). Lärarna och skolan framställs inte sällan av företagen som lite otidsenliga och allmänt bakåtsträvande. Det gäller i synnerhet inom det digitala området, vilket ses som olyckligt eftersom det är där som många svar och lösningar på flera av skolans problem anses finnas. Det är emellertid inte alla som delar bemanningsföretagens beskrivning om sakernas tillstånd och de har inte fått stå oemotsagda.

Motstånd mot extern bemanning i skolan

Det finns olika typer av motstånd mot bemanningsföretagen, men i synnerhet facken har varit kritiska och pekat på negativa effekter. Lärarnas riksförbunds ordförande varnade 2016 för att stafettlärare skulle ta över i skolan. Hon ansåg att staten måste ta ett större ansvar och att kravet på legitimation skulle stärkas. Detta sågs som särskilt viktigt då riksförbundets egen granskning av skolan visade på stora skillnader vad gäller elevernas resultat och deras socioekonomiska sammanhang (*Skolvärlden* 2016-09-13). Facken menar att ett av de stora problemen med extern bemanning är att skolan betalar ut mycket pengar till företag. Pengar, som man enligt Olof från facket,

skulle kunna få bättre insatser för. Han menar dessutom att behöriga lärarvikarier som kan det som efterfrågas i skolan ofta är ett undantag (Olof, SR 2015-07-10).

Fackens synpunkter på bemanningsföretagen i skolan uppmärksammades medialt och fenomenet med hyrlärare fick en beskrivning som företagen själva inte uppskattade. Både Linda och Johan vänder sig mot begreppen hyrlärare och stafettlärare. De förespråkar i stället kortidsvikarie. Vidare anser de att medias bild är onyanserad, fördomsfull och lider av bristande kunskap om branschen. Eller som Linda formulerar det.

Det har ju inte hjälpts heller av den här mediebilderna om hyrlärare som har planterats. Den enda som vi ser driver den frågan, det är ju fackförbunden. Vilket vi är lite förvånade över. Vi vet inte riktigt varför man så gärna pratar om hyrlärare. Vi vet inte om man ser det som ett sätt att stärka lärares status eller någonting sånt. Att man skulle kunna sätta strålkastarljuset på att det behövs lärare. Och att deras löner behöver utvecklas. [...] Men det är ingen annan på vårt område som driver frågan om hyrlärare. Det är ju liksom facket som driver den frågan, och så har media plockat upp den... (Linda).

Bemanningsföretagen menar att fackens kritik är missriktad och de pekar i stället på ett helt annat problemkomplex: kommunernas upphandling av förmedlingstjänster. Dessa upphandlingar är, enligt Linda, "ett gigantiskt haveri" som snarare hindrar kvalitet och utveckling i skolan. Problemet är, menar hon, att kommunerna enkom ser till prislappen och behandlar alla leverantörer som lika ambitiösa. Enligt Linda tas ingen kvalitet i beaktande och uppföljningen är obefintlig, vilket för med sig att oseriösa leverantörer vinner upphandlingar. De större kommunerna har system där skolorna får gå in och boka upphandlade leverantörer som är grupperade efter pris. Utan dessa rangordningar skulle de oseriösa företagen, enligt Linda, inte ha något existensberättigande. Också Johan anser att det inte finns någon möjlighet att de som vinner vissa upphandlingar har marginal att avlöna behöriga lärare. Han menar också att det är anmärkningsvärt att de aktörer som följer reglerna straffas när flera kommuner brister i sina kontroller.

Kommunernas svar på företagens bemanningstjänster är att bygga egna lösningar. När diskussionerna om kostnaden för hyrlärare var som intensivast kring läsåret 2017/2018, drev Lärarnas riksförbund i Stockholm att utbildningsförvaltningen borde ha en egen vikariepool. De menade i en skrivelse till förvaltningen att en

... skola som inte har tagit höjd för lärares sjukdagar, vabb och kursfrånvaro i tjänstefördelningen har bara vikarieförmedlingen kvar att anlita. Då blir det dyrt, även om de personer som anlitas ofta får anmärkningsvärt låg ersättning [...] det finns ett stort behov av kompetenta vikarier och att såväl ämnesbehöriga som legitimerade lärare skulle knytas till utbildningsförvaltningen genom olika anställningsformer som upplevs som attraktiva jämfört med vad bemanningsföretagen erbjuder... (Bp 2017:5).

Enligt Olof från facket drog förvaltningen i gång en kostnadseffektiv lösning som de kallade mobila gruppen. Han medger också att det under de senaste åren finns en strävan från bemanningsföretagen att arbeta seriöst. Inte minst det faktum att flera företag, via intresseorganisationen Almega, numera är anslutna till kollektivavtal talar enligt Olof för det (Olof, Almega 2014-12-30, LT 2015-01-08). I vissa mindre kommuner saknar 50 procent av lärarna behörighet och särskilt där finns det enligt Olof en risk för att det bildas en stor arbetsmarknad för mobila stafettlärare. Han tror att de företag som kan hyra ut legitimerade lärare som kan sätta betyg har framtiden för sig. Detta är, menar han, olyckligt mot bakgrund av alla de problem som många skolor redan har med bristande studiero och trygghet (Olof, se även DA 2017-09-04).

Karl, också från facket, är över lag nöjd med hur bemanningsföretagen sköter sig och han tycker att de har utvecklat en bra dialog och relation med dem under de senaste tio åren. Samtidigt anser han att bruket av bemanningsföretagen är "svindyrt" och menar att det blir bättre ekonomi om skolan själv kan sköta den saken. Han säger att kommunerna

inser att en extern relation av det här slaget är en fördyrande omständighet. Och jag tror faktiskt att det är den insikten i grund och botten som manar till att helt enkelt jobba medvetnare med personalförsörjning. Vi ser väldigt stor spännvidd, fantastiskt medvetet arbete, och jämförelsevis medvetslöst arbete. Alltså, hela skalan finns. Dedikerade, medvetna, extremt kunniga kommunala förvaltningschefer, och inte (Karl).

En del kommuner är, enligt Karl, dåliga på att arbeta förebyggande med bemanningsfrågor. I de kommuner där förvaltningen inte tar ett samlat grepp om vikarieförmedlingen lämnas, menar han, de enskilda skolorna till att lösa det själva, vilket i sin tur spär på konkurrensen mellan skolorna i den enskilda kommunen (Karl).

Johan anser dock att det inte är en helt rättvisande bild av kostnaderna som facken förmedlar. Han beräknar att företagets påslag är ca fem procent, vilket ändå blir billigare jämfört med vad kommunens vikariepool kostar om man räknar med de personerna som sitter på kontoret. Johan påpekar att en fördel med köpta tjänster är att kostnaderna blir synliga. Branchorganisationen *Kompetensföretagen* hävdar till och med att bemanningsföretagen ökar leveranssäkerheten och sänker kommunernas kostnader för vikarier (Kf 2018-10-02).

Ett dilemma som facken pekar på är att kommunernas utbildningsförvaltningar i regel styr lärarnas lönesättning väldigt hårt. En rektor får i princip bara sätta lön vid två tillfällen, det ena är när man anställer någon som kommer utifrån, det andra är vid löneöversyn. Med andra ord krävs det att lärarna byter arbetsgivare för att få en bättre löneutveckling (Olof, Karl). Karl menar ”att bristen på fungerande lönebildning i kommunal sektor är bemanningsbranschens möjlighet”. I Göteborg kallade Lärarförbundet detta förfarande för en ”lönekartell” och såg kortsiktiga och fördyrande lösningar som följd (Gp 2017-09-19). I Stockholm signalerade samtidigt liberala politiker att just högre löner för lärare var vägen ur beroendet av bemanningsföretagen (MND 2017-11-14).

Ett annat dilemma som tidigt uppmärksammades av media i samband med uthyrningen av lärarvikarier var det oklara juridiska läget (GD 2002-08-02). *Lärarnas tidning* menade att uthyrningen kunde strida mot skollagen, eftersom en lärare är myndighetsutövande, inte minst i sin betygssättande funktion. De juridiska frågetecknen har framför allt gällt skolledare, och Skolinspektionen har numera tydliggjort att rektorer inte kan hyras in, utan måste vara anställda av rätt huvudman (LT 2017-05-02, C & L 2018-05-02, LT 2018-09-11, NSD 2018-02-10, Skolinspektionen 2018).

Som framgår ovan är det i allt väsentligt ekonomiska argument som används för och emot hyrlärare. Mot den bakgrunden finns det också skäl att närmare diskutera spänningen mellan privat och offentlig verksamhet i relation till hyrlärarna. Det finns, med Deans (1994) ord, vissa frågor och fenomen i ett samhälle som får allt större utrymme och växer i omfång. När ett fenomen till slut kan generaliseras kan en genealogisk analys visa hur dagens problematisering och sociala kamper också hämtar stöd i historien, inte minst av strategiska skäl.

Marknadiseringen av skolan och hyrlärare

Hur har det här problemet med bemanning i skolan, för att återvända till Foucault, kommit att uppstå? Oavsett hur man förhåller sig till

debatten, eller det narrativ om välfärden, som lyftes i inledningen, så var kommunaliseringen och en avreglerad skolmarknad avgörande möjlighetsvillkor för bemanningsföretagens framväxt i skolan. Förvisso har, som Susan Robertson med flera (2012) skriver, privat sektor alltid varit en del av skolans historia, men tidigare har detta i första hand gällt material och böcker, inte personal. Det är alltså inget nytt att skolan köper in tjänster även om det under de senaste tjugo åren har ökat markant i omfattning. I skolan finns det följaktligen redan många privata aktörer som levererar skolmat, böcker, städning, IT-tjänster, hyresavtal och så vidare (Hogan & Thompson 2020).

Bemanningsföretagen menar att det är främsta skälet till att kommuner använder deras tjänster i skolan är de fördelar som uppstår i form av synergieffekter och sänkta kostnader. Linda menar att de i grund och botten är entreprenörer som utvecklar idéer och löser problem som kunderna har. Hon menar att

Innovation och utveckling kan inte ske vid tjänstemannens skrivbord mellan nio och fem, utan det måste ske inom ramen för någon sorts fri tanke. Men däremot tycker jag att den roll som politiker och tjänstemän ska ha i ett starkt välfärdssamhälle, det är att försöka förstå, var görs lösningarna och hur kan vi bäst bidra. Till exempel genom att skapa ordning och reda, ha ett rimligt mått av regleringar (Linda).

Linda ser bara fördelar med olika utförare, privata eller offentliga, och tror att det handlar om att ha en dialog och att låta olika aktörer göra det de är bäst på. Som framgår av citatet ovan och nedan anser hon samtidigt att det är viktigt att hålla isär olika roller. Hon menar att det finns många olösta problem som ligger inom ramen för offentlig sektor som är kopplade till skolan. Det betyder att politiker, enligt Linda, måste fundera på hur de ska lösa dessa samhällsutmaningar, men det kan inte gå till hur som helst. Hon anser att politiker ska hålla sig borta från vissa områden.

Väldigt ofta vill man gå in och detaljstyra i hur vi ska producera och leverera dom här tjänsterna, vilket är helt absurt, eftersom man inte har den kunskapen, över huvud taget. Och man ska inte heller, tycker jag, om man inte är entreprenör, så ska man inte ta på sig entreprenörens uppdrag. För då går man in i en konkurrenssituation, och det ser vi också exempel på. När vi lanserade vår plattformsapp, då tog det sex månader innan en stor kommun gick ut och sa 'vi ska också bygga en app för vikarier' (Linda).

Johan är inne på samma linje och anser att en privat aktör, som kan hålla hög kvalitet, är att föredra framför en tidspressad rektor som utan kunskap rekryterar vikarier på egen hand. Det finns också, menar Johan, en markant skillnad mellan hur privata och kommunala aktörer agerar gentemot företaget. Han anser att det ofta brister i kommunernas kontrollfunktioner och uppföljningar, medan friskolorna däremot är nogga med att kontrollera att det levereras som avtalat. En annan aspekt som Johan lyfter fram är att det finns ideologiska skillnader mellan kommunerna. Ett exempel, som han kallar rött, är en kommun som å ena sidan sagt att de inte vill ha bemanningsföretag, å andra sidan så har rektorer ringt till företaget när de inte ser några alternativ. Då har stadens förvaltning i sin tur hört av sig till Johans företag och meddelat att de inte får hyra ut till dessa rektorer.

Olof från facket pekar på att 1990-talets skolreformer först bejakades av Lärarnas Riksförbund, eftersom det såg som en möjlighet till en ny arbetsmarknad för lärare. Förbundet svängde dock snart i frågan och utvecklade en mer kritisk hållning. Aktiebolagslagens strävan att ge avkastning åt sina ägare kan, enligt Olof, inte vara vägledande för skolans arbete. Han menar att kravet på avkastning kan försätta rektorer i situationer där de är beroende av att hålla kvar så många elever som möjligt för att få behålla elevpengen. I och med det så sprider sig också föreställningen att det centrala med skolans verksamhet är att alla elever och deras föräldrar ska vara nöjda. Det kan, enligt Olof, föra med sig att lärarna på olika sätt utsätts för tryck, till exempel att sätta bra betyg. Han har sett exempel på rektorer och skolledare som ändrat betyg som satts av behöriga lärare. Fackförbunden önskar därför en resursfördelning på riksnivå där staten fördelar pengar till skolorna utifrån elevernas kollektiva behov. På så sätt kan inte kommunala makthavare utgå från den kommunala ekonomin och de kan inte se de enskilda eleverna som ”vandrande pengapåsar” (Karl, Olof). Som Karl uttrycker finns det också en risk att:

...hela det här skolvalet och skolpengen och marknadifieringen som gör att vi pratar om tystnaden på jobbet, att-säga-ifrån-kulturen riskerar att försvinna. Tig och lid eller förlora jobbet. Och om du inte tiger och lider så förlorar vi eleven, för då kanske mamma och pappa tar sin Mats ur skolan, och då förlorar vi skolpengen, och då förlorar du jobbet. Då förstår du väl själv att du ska vara tyst. Det där är en del av marknadsdimensionerna, och om man kombinerar tig och lid med Just-In-Time-personal, så är det klart att då får du också en dyr produkt med bristande kontinuitet, och därmed också dålig kvalitet (Karl).

Karl anser att bruket av hyrlärare motverkar byggandet av en robust skolorganisation. Snarare är det så att marknadsbegrepp som ”just-in-time”, med fokus på utbytbarhet, enligt Karl står i motsatsförhållande till en stark, medveten profession som i sitt samtal bär skolans kvalitativa utveckling. Det är heller inte enbart kostnaderna för vikarier och bemanningsföretag som har diskuterats i relation till privat och offentlig verksamhet. Ett annat exempel på pengaläckage ser Olof i skolans omfattande IT-kostnader. Han menar att skolan är i händerna på dem som lägger anbud. För Olofs del väcker det frågor om det är företagets vilja att sälja hårdvara eller de pedagogiska behoven som styr skolans utveckling (Olof, Förvaltningsgruppen 2019-04-16).

Oavsett vad man anser om utbildningens privatisering så är det, som Stephen Ball (2009) skriver, något skolan lär få acceptera. I och med skolans marknadsivering finns det emellertid en risk att det uteslutande talas om utbildning som ett ekonomiskt värde, vilket för med sig att kostnadseffektiv tenderar att bli samma sak som lämplig (Ball 2007, Sörlin 2019). Dessa argument ligger i linje med hur många privata företag i offentlig sektor argumenterar för sin verksamhet idag. När det ekonomiska språket tar över slår det igenom i allt skolan gör och med ett sådant förhållningssätt blir skolan, enligt Rieps (2019), lätt till en snabb social fix som ska lösa allehanda problem åt samhället. Det handlar således om en social transformering för hela utbildningsväsendet där privatisering för med sig förändringar vad gäller hela syftet med utbildning och vad det kan innebära att vara lärare. I det sammanhanget torde det därför vara viktigt att diskutera vilken roll hyrlärare tillskrivs i denna förändringsprocess, något jag återkommer till i den avslutande diskussionen.

Avslutande diskussion

I den här explorativa studien är kunskapsbidraget att lyfta skolans externa bemanning i relation till dess marknadsivering. Diskussionen om hyrlärare har här förts med hjälp av en genealogisk diskursanalys. Från ett sådant perspektiv kan diskussionen om hyrlärare förstås som en arena för problematisering där olika krafter kämpar för att få tolkningsföreträde. Genealogin hjälper oss, som Foucault (1982) uttrycker det, att skapa en historisk medvetenhet om de rådande omständigheterna. Att använda en sådan analys, eller kritik, gör det också möjligt att distansera sig något från de diskurser som är en del av vår vardag (Wang 1999). Det som gör hyrlärarna intressanta – förutom det faktum att det saknas tidigare forskning om fenomenet – är att de kan

ses som en tjänst/vara som skolan köper, samtidigt som de kommer in i klassrummen och blir en del av den pedagogiska kärnverksamheten.

Vilka typer av problem och lösningar lyfts då fram i samband med diskussionen om skolans externa bemanning? Lärarbristen framställs som det grundläggande problemet, medan skolans reformer från 1990-talet tillsammans med det svenska voucher-systemet är det som anses ha möjliggjort för den externa bemanningen. Det finns också en viss samsyn mellan bemanningsföretagen och facken kring vissa kommuners bristande förmåga att arbeta systematiskt med skolans vikariebemanning. Inte minst finns det i det sammanhanget kritik mot kommunernas upphandling och kontroll av de tjänster som beställs. Däremot råder det från bemanningsföretagen och fackens sida delade meningar om vad hyrlärarna innebär i praktiken för skolan.

För det första är det ekonomiska argument som förs fram från båda håll, såväl direkta som indirekta, om hur skolan bäst ska organiseras och vad som är mest kostnadseffektivt. Facken menar att bemanningsföretagen är kostsamma och att kommunerna borde klara av att organisera bemanningen själva. Företagen menar däremot att de möjligen kostar marginellt mer, men att de är effektivare och upprätthåller en bättre kvalitet än om skolan själva skulle sköta bemanningen.

För det andra finns det frågetecken kring vem som driver den pedagogiska utvecklingen och vilka behov som får företräde i skolan. Företagen pekar på att de bidrar med kompetens och arbetskraft, men att de inte arbetsleder eller lägger sig i skolans pedagogiska uppdrag och utveckling. Facken menar emellertid att ha den typen av "just-in time"-lösningar i skolan, som hyrlärarna är en del av, riskerar att forma en instabil organisation och skapa otrygghet hos såväl lärare som elever (jfr Garsten 1999).

Det väcker, för det tredje, frågor kring lärarrollens betydelse och i förlängningen vad som händer med kvaliteten på undervisningen. Det ämnet ligger förvisso något utanför ramarna för denna studie, men eftersom fackrepresentanterna nämner det vid några tillfällen kan ändå ett par aspekter av det lyftas. I takt med att en allt större andel av skolans personal saknar utbildning och i mindre utsträckning är fast anställda, riskerar de att bidra till en försvagning av professionen. Samtidigt som personalen blir mer utbytbar och tillfällig blir det också svårare att forma starka miljöer och nätverk som kan driva professionens intressen (DiMaggio & Powell 1991). I stället menar facken att denna flyktighet riskerar att föda en tysthetskultur bland lärarna. Till det kommer också att skolans byråkratiska strukturer, med en rigid lönesättning, inte gynnar lojala och trogna lärare. De lärare som vill stanna kvar på sin skola och skapa långsiktiga relationer med kollegor och elever premieras sällan lönemässigt.

Oavsett hur man ser på skolans externa bemanning är det symptomatiskt att det i princip bara är facken och bemanningsföretagen själva som diskuterar frågan, i övrigt är det påfallande tyst. Det finns också en del som tyder på att inte heller dessa parter vill driva frågan allt för långt. Diskussionen om hyrlärare var som intensivast runt 2017/2018, men det förefaller som den alarmistiska tonen skruvats ner något och skrivierna kring fenomenet blivit allt färre. Facken är numera – bortsett från kostnaderna, och ett och annat charlatan-företag – tämligen nöjda med hur de etablerade bemanningsföretagen sköter sina åtaganden. Företagen själva har av allt att döma svalt intresse av att delta i den offentliga debatten såtillvida att de inte känner sig orättvist angripna. Tystnaden bottnar också i att ingen av aktörerna har lyckats få tolkningsföreträde i frågan. Förmodligen innebär det att så länge inga större politiska omsvängningar eller stora förändringar planeras, så finns det inte så mycket att vinna för någon av parterna att driva frågan allt för hårt.

Mot bakgrund av att det inte finns någon tidigare forskning om skolans externa bemanning och hyrlärare, och att såväl bemanningsföretagen som facken tror att fenomenet kommer att växa i omfattning, så finns det ett antal frågor som det vore intressant att gå vidare med. Några exempel på möjliga frågor är: Hur kommer det sig att vissa kommuner klarar att sköta sin bemanning av vikarier själva? Hur ser skolledare på det lokala planet på skolans externa bemanning? Varför väljer vissa lärare att arbeta i bemanningsföretag? Vidare vore det också intressant att göra en internationell jämförelse, inte minst i relation till de andra nordiska länderna. Det vore också fruktbart att diskutera de frågor som kretsar kring konsekvenser för skolans demokratiska uppdrag. DiMartino och Scott (2012) pekar till exempel på faran med bristande insyn i den privata sektorn. De menar att insynen ofta blir minimal för utomstående när till exempel kontrakt sluts mellan privat och offentlig sektor. Här finns, menar de, en risk att något av det demokratiska ansvaret går förlorat och att privatiseringen därmed bidrar till ett demokratiskt underskott.

Finansiering

Artikeln är en del av forskningsprojektet ”Utbildning AB” som är finansierat av Vetenskapsrådet, Dnr 2017-01657.

Referenser

- Adamson, Frank & Åstrand, Björn (2016): Privatization or public investment? A global question. I Frank Adamson, Björn Åstrand & Linda Darling-Hammond, red: *Global Education Reform: How Privatization and Public Investment Influence Education Outcomes*, s 1-15. New York and London: Routledge.
- Allein, Majsja (2019): *Skola för lönsamhet: Om elevers marknadsanpassade villkor och vardag*. Diss. Lund: Arkiv förlag.
- Almega (2014-12-30): Bemanningsföretagen tecknar kollektivavtal för läraruthyrning. Hämtat från <https://www.almega.se/2014/12/bemanningsforetagen-tecknar-kollektivavtal-for-lararuthyrning/>
- Alvesson, Mats & Skoldberg, Kaj (2008): *Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersén, Jimmie (2020): *Ett politiskt bygge: Översiktsplaneringens innehållsmässiga utveckling*. Diss. Blekinge Institute of Technology, No. 2020:01. Karlskrona: Blekinge tekniska högskola.
- Axelsson, Thom (2014): *Barns och ungas utbildning i ett segregerat samhälle: Mångfald och migration i valfrihetens skola*. Vetenskapsrådets rapportserie. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Axelsson, Thom & Qvarsebo, Jonas (2017): *Maktens skepnader och effekter: En maktanalys i Foucaults anda*. Lund: Studentlitteratur.
- Ball, Stephen J. (2007): *Education Plc: Understanding Private Sector Participation in Public Sector Education*. London: Routledge.
- Ball, Stephen J. (2009): Privatising education, privatising education policy, privatising educational research: network governance and the 'competition state'. *Journal of Education policy*, 24(1), 83–99.
- Bp (2017:4): Lärarbristen och vikariedilemmat. *Bänkpappen*. Hämtat från <https://www.lr.se/stockholm>
- Bp (2017:5): Egen vikariepool behövs. *Bänkpappen*. Hämtat från <https://www.lr.se/stockholm>
- Brante, Thomas (2014): *Den professionella logiken: Hur vetenskap och praktik förenas i det moderna kunskapssamhället*. Stockholm: Liber.
- Bryman, Alan (2018): *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- BT (2018-02-27): Skolans nya grepp – kan lösa lärarbristen med stafettlärare. *Borås tidning*. Hämtat från <http://www.bt.se/ulricehamn/tingsholm-kan-oppna-upp-for-stafettlarare/>
- Chambon S. Adrienne (1999): Foucault's approach: Making the familiar visible. I Adrienne S. Chambon, Allan Irving & Laura Epstein, red: *Reading Foucault for Social Work*, s 51-81. New York: Columbia University Press.

- C & L (2018-05-02): Skolinspektionen säger nej till hyrrektorer. *Chef & Ledarskap*. Hämtat från <https://chefochledarskap.se/skolinspektionen-sager-nej-till-hyrrektorer/>
- DA (2017-09-04): Bemanningspersonal i välfärden ger mer jobb åt anställda. *Dagens Arena*. Hämtat från <https://www.dagensarena.se/innehall/bemanningspersonal-valfarden-ger-merjobb-anstallda/>
- Dahlberg, Matz; Elinder, Mikael; Isaksson, David; Jordahl, Henrik; Lindbom, Anders; Lundqvist, Heléne; Winbladh, Ulrika & Öhrvall, Richard (2013): Inledning. I Henrik Jordahls, red: *Välfärdstjänster i privat regi: Framväxt och drivkrafter*, s 21–32. Stockholm: SNS Förlag.
- Dahlstedt, Magnus & Fejes, Andreas, red: (2018): *Skolan, marknaden och framtiden*, Lund: Studentlitteratur.
- Dahlstedt, Magnus & Olson, Maria (2019): *Utbildning, demokrati och medborgarskap*. Malmö: Gleerup.
- Dahlstedt, Magnus; Harling, Martin; Trumberg, Anders; Urban, Susanne & Vesterberg, Viktor, red: (2019): *Fostran till valfrihet: Skolvalet, jämlikheten och framtiden*. Stockholm: Liber.
- Dean, Mitchell (1994): *Critical and Effective Histories*. London: Routledge.
- Dean, Mitchell (2010): *Governmentality – Power and Rule in Modern Society*. London: Sage Publications Ltd.
- DiMaggio, Paul J. & Powell, Walter W. (1991): The iron cage revisited: institutional isomorphism and collective rationality. I Walter W. Powell & Paul J. Di- Maggio, red: *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, s 63–82. Chicago: The University of Chicago Press.
- DiMartino, Catherine & Scott, Janelle (2012): Private sector contracting and democratic accountability. *Educational Policy*, 307–333.
- DN (2019-08-19): Vi har bara sett början på lärarbristen. *Dagens Nyheter*. Hämtat från <https://www.dn.se/sthlm/vi-har-bara-sett-borjan-pa-lararbristen/>
- Foucault, Michel (1972): *The Archeology of Knowledge*. London, New York: Routledge.
- Foucault, Michel (1982): The subject and power. I Hubert L. Dreyfus & Paul Rabinow red: *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*, s 208-226, Chicago: University of Chicago press.
- Foucault, Michel (1984): Polemics, politics, and problematizations: An Interview with Michel Foucault. I Paul Rabinow: *The Foucault Reader*, s 381-390. New York: Pantheon Books.

- Foucault, Michel (2001): *Fearless Speech*. Los Angeles: Semiotext(e).
- Foucault, Michel (2008a): Regementalitet. I *Diskursernas kamp*, s 183–204. Eslöv: Brutus Östlings Bokförlag.
- Foucault, Michel (2008b): Diskursen ska inte uppfattas som.... I *Diskursernas kamp*, s 181–182. Eslöv: Brutus Östlings Bokförlag.
- Foucault, Michel (2014): *Biopolitik, Collège de France 1978–1979*. Hägersten: Tankekraft förlag.
- Fredriksson, Anders (2010): *Marknaden och lärarna: Hur organiseringen av skolan påverkar lärarnas offentliga tjänstemannaskap*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Garsten, Christina (1999): Betwixt and between: Temporary employees as liminal subjects in flexible organizations, *Organization Studies*, 20(4), 601–617.
- GD (2002-08-02): Hyrlärare får icke godkänt. *Gefle dagblad*. Hämtat från <https://www.gd.se/artikel/hyrlarare-far-icke-godkant>
- Gp (2017-09-19): Er lönepolitik skapar bara dyra hyrlärare. *Göteborgsposten*. Hämtat från <https://www.gp.se/debatt/er-l%C3%B6nepolitik-skapar-bara-dyra-stafettl%C3%A4rare-1.4646550>
- Grimaldi, Emiliano & Ball, Stephen J. (2019): The blend learner: digitalization and regulated freedom – neoliberalism in the classroom. *Journal of Education Policy*, 36(3), 114-129.
- Hogan, Anna & Thompson, Greg (2017): Commercialization in education. *The Oxford Research Encyclopedia, Education*. Oxford: Oxford University Press, s 1-19.
- Hogan, Anna & Thompson, Greg (2020): *Privatisation and Commercialisation in Public Education. How the Public Nature of Schooling is Changing*. London: Routledge.
- Hultén, Magnus & Lundahl, Christian (2018): Betyg och bedömning i en marknadsutsatt skola. I Magnus Dahlstedt & Andreas Fejes red: *Skolan, marknaden och framtiden*, s 261–280. Lund: Studentlitteratur.
- Humly (2019-11-28): Vi på Humly. Hämtat från <https://humly.io/om-oss/>
- Ideland, Malin; Jobér, Anna & Axelsson, Thom (2020): Problem solved! How edupreneuers enact a school crisis as business possibilities. *European Educational Research Journal*, 1–19.
- Jordahl, Henrik, red: (2013): *Välfärdstjänster i privat regi: Framväxt och drivkrafter*. Stockholm: SNS Förlag.

- Kendall, Gavin & Wickham, Gary (1999): *Using Foucault's Methods*. London: Sage.
- Kessel, Dany; Johansson, Daniel & Suhonen, Daniel (2017): *Hälften kvar och hela framtiden En rapport om välfärd, skatter och framtidstro*. Katalys: No:5.
- Kompetensföretagen (2018-10-02): Fakta om inhyrning av personal till skolan. Hämtat från <https://www.kompetensforetagen.se/2018/10/fakta-om-inhyrning-av-personal-till-skolan/>
- Landahl, Joakim & Lundahl, Christian, red: (2017): *Bortom PISA: Internationell och jämförande pedagogik*. Stockholm: Liber.
- Lilja, Peter (2014): *Negotiating Teacher Professionalism: On the Symbolic Politics of Sweden's Teacher Unions*. Diss. Malmö University.
- Lundahl, Lisbeth; Erixon Arreman, Inger; Holm, Ann-Sofie & Lundström, Ulf (2013): Educational marketization the Swedish way. *Education Inquiry* 4(3), 497–517.
- Läraren (2019-03-26): Vi vill anställa fler. Hämtat från <https://www.lararen.se/specialpedagogik/annat/vi-vill-anstalla-fler>
- Lärarnas Tidning (2015-01-08): Lärarfacken organiserar bemanningsanställda lärare. Hämtat från <https://lararnastidning.se/lararfacken-organiserar-bemanningsanstallda-larare/>
- Lärarnas Tidning (2017-10-18a): Kostnaderna för hyrlärare rusar. Hämtat från <https://lararnastidning.se/kostnaderna-for-hyrlarare-rusar/>
- Lärarnas Tidning (2017-10-18b): Jag har större frihet nu. Hämtat från <https://lararnastidning.se/jag-har-en-storre-frihet-nu/>
- May, Todd (1993): *Between Genealogy and Epistemology: Psychology, Politics, and Knowledge in the Thought of Michel Foucault*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.
- MND (2018-03-27): Stafettlärare finns inte. *Mynewsdesk*. Hämtat från <http://www.mynewsdesk.com/se/pedagogpoolen/pressreleases/stafettlaerare-finns-inte-2460898>
- MVT (2017-08-24): Hyrlärare – ett systemfel i kommunerna. *Motala Vadstena tidning*, Hämtat från <https://www.mvt.se/asikter/ledare/hyrlarare-ett-systemfel-i-kommunerna-om4782370.aspx>
- Norran (2017-08-24): Behovet av hyrlärare visar på ett systemfel. Hämtat från <https://www.norran.se/asikter/ledare/ledare-behovet-av-hyrlarare-visar-pa-ett-systemfel/?auth=false>
- NSD (2018-02-10): Nynäshamn anmäler sig själva för upphandling. *Norrländska Socialdemokraten*. Hämtat från <https://www.nsd.se/nyheter/nynashamn-anmaler-sig-sjalv-for-upphandling-nm4762179.aspx>

- Riep, Curtis B. (2019): Fixing contradictions of education commercialisation: Pearson plc and the construction of its efficacy brand. *Critical Studies in Education*, 60(4), 407–425.
- Ringarp, Johanna (2011): *Professionens problematik: Lärarkårens kommunalisering och välfärdsstatens förvandling*. Diss. Stockholm: Makadam.
- Robertson, Susan L.; Verger, Antoni; Mundy, Karen & Menashy, Fransine, red: (2012): An introduction to public private partnerships and education governance. I *Public Private Partnerships in Education: New Actors and Modes of Governance in a Globalizing World*, s 1-17. London: Edward Elgar Publishing.
- SDS (2002-09-27): Skånska skolor hyr in lärare. *Sydsvenskan*. Hämtat från <https://www.sydsvenskan.se/2002-09-27/skanska-skolor-hyr-in-larare>
- SDS (2015-10-03): Inhyrd personal på väg in i skolan. *Sydsvenskan*. Hämtat från <https://www.sydsvenskan.se/2015-10-03/inhyrd-personal-pa-vag-in-i-skolan>
- Skolinspektionen (2018): Beslut för förskoleklass och grundskola efter tillsyn i Härryda Kommun”, Beslut 2018-04-26 Dnr 43 - 2017:5347. Hämtat från <https://www.skolinspektionen.se/contentassets/681cc6f4dd094ee2beb2cf6fccce8420/beslut-grundskola-harryda.pdf>
- Skolministeriet (2017:35): Hyrlärare – vad är problemet? UR. Hämtat från <https://urkola.se/Produkter/201974-Skolministeriet-Hyrlarare-vad-ar-problemet>
- Skolverket (2019): *Lärarprognos 2019: Redovisning av uppdrag att ta fram återkommande prognoser över behovet av förskollärare och olika lärarkategorier*, Dnr 5.1.3-2018:150
- Skolverket (2020-08-24): Förändrad sekretesspolicy påverkar tillgång till viss statistik. Hämtat från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/arkiverade-statistiknyheter/statistik/2020-06-26-forandrad-sekretesspolicy-paverkar-tillgang-till-viss-statistik>
- Skolvärlden* (2016-09-13): Risken är att stafettlärare åker runt och sätter betyg. Hämtat från <https://skolvarlden.se/artiklar/risken-ar-att-stafettlarare-aker-runt-och-satter-betyg>
- Skolvärlden* (2017-10-18): Lotte är hyrlärare: Jag plockar russen ur kakan. Hämtat från <https://skolvarlden.se/artiklar/lotte-ar-hyrlarare-jag-plockade-russen-ur-kakan>
- Skolvärlden* (2017-11-14): Bemanningsföretagen gör rekordvinster på lärarbristen. Hämtat från <https://skolvarlden.se/artiklar/bemanningsforetagen-gor-rekordvinster-pa-lararbristen>

- Socialvetenskaplig tidskrift* (2005). Temanummer ” Mellan offentligt och privat, politik och profession”, 12(2–3).
- SR (2017-08-17): Bemanningföretag lockar lärare med höga löner. *Sveriges radio*. Hämtat från <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6756391>
- SR (2015-07-10): Lärarbristen: Lärarfack varnar för stafettlärare. *Sveriges radio*. Hämtat från <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6209817>
- Stenlås, Niklas (2009): *En kår i kläm: Läraryrket mellan professionella ideal och statliga Reformideologier*. ESO 2009:6, Stockholm.
- Suhonen, Daniel & Kessel, Dany (2013): *Välfärden är vinsten: Hur hanterar vi vinstintresse i vård, skola och omsorg?*. Katalys: No:1.
- Svallfors, Stefan & Tyllström, Anna (2017): *Lobbying for Profits: Private Companies and the Privatization of the Welfare State in Sweden*. Arbetsrapport/Working Paper 2017:1 Institutet för framtidsstudier.
- Svd (2018-03-26): Trenden i skolan väcker oro: ”Pengar har läck ut”. *Svenska Dagbladet*. Hämtat från <https://www.svd.se/oro-for-dyra-stafettlarare-skolor-i-en-ond-cirkel>
- Svt (2015-04-12): Lärarvikarier guldgruva för bemanningföretagen. *Sveriges television*. Hämtat från <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/lararvikarier-guldgruva-for-bemanningsforetagen>
- Svt (2015-04-13): Svält intresse för hyrlärare via bemanningföretag. *Sveriges television*. Hämtat från <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/ost/svalt-intresse-for-larare-via-bemaningsforetag>
- Svt (2018-03-14): Fackrepresentant om lärarbristen: Utvecklingen går mot stafettlärare. *Sveriges television*. Hämtat från <https://www.svt.se/nyheter/val2018/fackrepresentant-om-lararbristen-utvecklingen-gar-mot-stafettlarare>
- Sörlin, Sverker (2019): *Till bildningens försvar: Den svåra konsten att veta tillsammans*. Stockholm: Natur & Kultur.
- UNT (2015-05-28): Lärarfack varnar för stafettlärare. *Uppsala nya tidning*. Hämtat från <https://www.unt.se/nyheter/omvarld/lararfack-varnar-for-stafettlarare-3749516.aspx>
- Verger, Verger, Fontdevila, Clara & Zancajo, Adrián (2016): *The Privatization of Education: A Political Economy of Education Reform*. New York and London: Teachers College Press.
- Wang, Frank T. Y. (1999): Resistance and old age. I Adrienne S. Chambon, Allan Irving, Laura Epstein, red: *Reading Foucault for Social Work*, s 189-218. New York: Colombia University Press.

- Williamson, Ben & Eynon, Rebecca (2020): Historical threads, missing links, and future directions in AI in education, *Learning, Media and Technology*, 45(3), 223-235.
- VT (2017- 11-24): Hyrlärare – en dyr historia för skolorna. *Vällingby Tidning*. Hämtat från file:///Users/luthax/Downloads/vallingbytidning_20171118%20(1).pdf
- Åstrand, Björn (2016): From citizens into consumers: The transformation of democratic ideals into school markets in Sweden. I Frank Adamson, Björn Åstrand & Linda Darling-Hammond, red: *Global Education Reform: How Privatization and Public Investment Influence Education Outcomes*, s 73-109. New York and London: Routledge.